

فصلنامه پیام فرهیختگان (علوم تربیتی)

سال اول، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵

صفحات: ۸۵-۱۰۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۹/۲۵؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۱۲/۱۱

بررسی وضعیت سلامت روان معلمان و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

اعظم ملکی* / کبری علیزاده دوین** / عاطفه چاهی***

چکیده

سلامت روان به عنوان یکی از عوامل اساسی در کاهش کارایی و ایجاد عوارض جسمی و روانی در حرفه معلمی عنوان شده است. بررسی اجمالی در طول این سالها، پژوهشگران آموزشی عوامل بسیاری را در جهت تأثیر بر یادگیری دانش آموزان در نظر گرفته اند، در قلب این عوامل معلمان جایگاه مهمی داشته اند؛ که به شناسایی ویژگی های معلمان اثربخش پرداخته اند. تحقیقی که در مورد ویژگی های معلمان، توسط اسمیت و همکاران او (۱۹۹۴) انجام گرفت نشان داد دانش آموزان حساسیت بیشتری نسبت به ویژگی های فردی و اجتماعی معلمان خود دارند. روش تحقیق مناسب برای این پژوهش، مطالعه توصیفی- تحلیلی و از نوع طرح همبستگی بود، در راستای هدف پژوهش حاضر تعداد ۱۱۰ نفر معلم (زن و مرد)، از طریق نمونه گیری تصادفی طبقه ای با انتساب متناسب انتخاب شدند و پرسشنامه عوامل فردی (۱۰ سؤال) و سلامت روان (GHQ12) در بین معلمان به اجرا درآمد و نمرات پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز تهیه گردید (با مراجعه به اداره آموزش و پرورش). معلمان (نمونه) از سلامت روان خوبی برخوردار می باشند، از طرفی معلمان زن و معلمینی که در شهر خدمت کرده اند از سلامت روان بهتری برخوردار بوده اند.

واژه های کلیدی: معلمان، دانش آموزان، سلامت روان، پیشرفت تحصیلی.

* کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران

** دانشجوی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد اسلامی، شیروان، ایران

*** کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران

مقدمه

مشکلات سلامت روانی معلمان برای تمامی افرادی که در طول ساعات کاری با آن‌ها درگیر هستند اثرگذار است و بر روی شاگردان پیامدهایی در بردارد این مشکلات علت ایجاد پریشانی است و می‌تواند بر بسیاری یا حتی تمامی جنبه‌های زندگی دانش‌آموزان اثرگذار باشد (اتکینسون، ۲۰۰۴) این مشکلات می‌تواند در حیطه درسی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان باشد. با توجه به اینکه معلمان نقش و جایگاه منحصربه‌فردی در تأثیرگذاری بر رفتار کودکان و نوجوانان دارند و می‌توانند سبب افزایش رشد هیجانی و اجتماعی آن‌ها گردند، در واقع ثابت شده است واکنش دبیران هنگام ناکامی دانش‌آموز بر میزان انگیزش پیشرفت تحصیلی مؤثر است. بررسی اجمالی در طول این سال‌ها، پژوهشگران آموزشی عوامل بسیاری رادرجت تأثیر بر یادگیری دانش‌آموزان در نظر گرفته‌اند، در قلب این عوامل معلمان جایگاه مهمی داشته‌اند. (به‌عنوان مثال بروفی^۱، ۱۹۸۶؛ پورتر و بروفی، ۱۹۸۸) که به شناسایی ویژگی‌های معلمان اثر بخش پرداخته‌اند، علی‌رغم بحث‌های مداوم در مورد اینکه تا چه حد معلمان باعث تفاوت در یادگیری دانش‌آموز نسبت به عوامل مؤثر دیگر بر یادگیری دانش‌آموز می‌شوند.

نتایج تحقیقی که توسط اسکریون^۲ در سال ۱۹۹۰ انجام شد بیان کرد که مهم‌ترین عامل مؤثر بر یادگیری دانش‌آموزان (معلم) است. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهد تنوع گسترده‌ای در اثر معلمان است؛ دلایل نشان می‌دهد بهبود آموزش و پرورش از طریق بهبود کارایی معلمان نسبت به هر عامل دیگر بیشترین بازده را داراست. اگر معلم اثرگذار نباشد، دانش‌آموزان تحت تعلیم آن معلم، به پیشرفت تحصیلی ناکافی، (صرف نظر از مشابه یا متفاوت بودن آن‌ها در مورد پیشرفت تحصیلی) دست خواهند یافت (ساندرز^۳، ۱۹۹۶)؛ مطالعات اخیر نشان می‌دهد که اثر معلم در یادگیری دانش‌آموزان از نمرات آزمون‌های استاندارد شده استنباط می‌شود. استدلال این است که نگرش دانش‌آموزان نسبت به یادگیری به کیفیت حرفه‌ای بودن معلم به‌عنوان یک فرد در سرکلاس برمی‌گردد، تحقیقی که در مورد ویژگی‌های معلمان، توسط اسمیت و همکاران او (۱۹۹۴) انجام گرفت نشان داد دانش‌آموزان حساسیت بیشتری نسبت به ویژگی‌های فردی و اجتماعی معلمان خود دارند.

1- Brophy

2 - Scrivun

3 - sanders

باید اذعان داشت در ایران تاکنون چنین تحقیقی انجام نشده است اگرچه در مورد بسیاری از ویژگی‌های معلمان و تاثیرات آن بر عملکرد دانش‌آموزان کار شده، اما روی متغیر سلامت روان معلمان (با توجه به اهمیتی که دارد) به‌عنوان یک متغیر مستقل کار نشده بود؛ با توجه به این مطالب هدف تحقیق فوق بررسی اثر سلامت روان معلمان بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد. در ادبیات پژوهش روانشناسی به تحقیقات متعددی که باهدف شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی صورت گرفته‌اند، برمی‌خوریم، با بررسی نتایج حاصل از این تحقیقات می‌توان عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی را این‌گونه برشمرد:

۱- عوامل فردی: برخی از پژوهشگران به بررسی عوامل درون فردی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی از قبیل مفهوم خود تحصیلی (به‌عنوان مثال مارش، ۱۹۸۴، به نقل از فوری‌تر و همکاران، ۱۹۹۵) راهبردهای یادگیری (پنتریج و دی گروث، ۱۹۹۰، به نقل از محسن پور، ۱۳۸۴)، اهداف پیشرفت (به‌عنوان مثال؛ کوکیس و همکاران ۲۰۰۷؛ محسن پور ۱۳۸۴) خودکارآمدی (بندورا، ۱۹۹۷، به نقل از محسن پور ۱۳۸۴) و انگیزش تحصیلی (به‌عنوان مثال فوری‌تر و هم کاران، ۱۹۹۵) پرداخته‌اند.

۲- عوامل بافتی: برخی دیگر از پژوهشگران به بررسی تأثیر سبک‌های والدین (به‌عنوان مثال بامریند ۱۹۹۱، به نقل از فوری‌تر، ۱۹۹۵)، معلمان و مدیران آموزشی (گروی و فرلرند، ۱۹۹۷) و... بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته‌اند؛ در پژوهش حاضر سلامت روان معلمان از عوامل بافتی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

زندگی سالم درون مدرسه متشکل از سلامت عاطفی، روابط میان فردی سالم و ارائه یک محیط امن است؛ نیمی از عمر دانش‌آموزان در مدرسه است، بنابراین، شناسایی و مدیریت رفتار عاطفی کودکان برای معلمان که به‌طور مستقیم در مدارس با آن‌ها در تماس هستند مهم است (اکیتند^۱، ۲۰۱۱) با این حال، درک درستی از سلامت روان معلم در سطح کلان جامعه در تبدیل از تجربه‌های عجیب و غریب در مرحله اولیه به عظمت و مسئولیت در زندگی آینده دانش‌آموز مفید خواهد بود، انتظار می‌رود معلمان تأثیرگذار بر انگیزه دانش‌آموزان خود باشند و معلمان باید نقش حیاتی در مدیریت استرس دانش‌آموزان بازی کنند (النپیکن^۲ ۲۰۰۶).

1- Akintunde

2 - Olanipekun

جو کلاس درس که توسط معلم اداره می‌شود تأثیر عمده‌ای در انگیزه و نگرش دانش‌آموزان نسبت به یادگیری دارد؛ که گفته می‌شود برای برقراری رابطه مثبت، یادگرفتنی، قابل‌تعلیم در جو کلاس درس برای دانش‌آموزان تنها مجهز شدن معلمان به فن‌تعلیم حرفه‌ای کافی نخواهد بود. به‌طور خاص، عواملی که به بهترین وجه یادگیری دانش‌آموز را تسهیل می‌کنند، شرایط جوی هستند که هدف‌دار، وظیفه‌گرا، آرام، گرم، حمایتگر و از نظم و حس شوخ‌طبعی برخوردار باشند (کومارا و دیولو، 1992)، او همچنین از عوامل مثبت دیگری برای تسهیل یادگیری دانش‌آموزان به شیوه‌ای مثبت از قبیل، احترام متقابل و تفاهم بحث می‌کند که همه آن‌ها از انتقال این حس به دانش‌آموزان که می‌فهمند و از ارزش آن‌ها به‌عنوان افراد در طیف وسیعی از مسائل و تجارب، علمی، اجتماعی و شخصی می‌باشد، صحبت می‌کند. چنین جوی پرورش یادگیری و انگیزه دانش‌آموزان نسبت به فرایند یادگیری را ایجاد می‌کند. علاوه بر این، تحقیقات نشان می‌دهد که شخصیت خاص و ویژگی‌های نفوذی معیارهایی به‌منظور ارزیابی دانش‌آموز از معلم می‌باشد. از این حیث در بین دانشجویان از این جهت، ویژگی‌های معلم رسا مانند گرم بودن، شور و شوق و برون‌گرایی است که ظاهراً جداکننده معلمان مؤثر از معلمان غیرمؤثر می‌باشد. (باسو^۲، 2000؛ و سیلبرگ^۳، 1987؛ بست و ادیسون، 2000؛ بوسفالد^۴، 1940؛ کراونز^۵، 1996؛ فلدمن، ۱۹۸۶؛ گیروور^۶ و میلر، ۱۹۹۸؛ راد ماچر^۷ و مارتین، 2001) (نقل قول از فیرات اکیگوس^۸، 2005)؛ همچنین که از این مطالعات مشخص است سعی شده برخی از ویژگی‌های معلم براساس تاثیرگذاری بر یادگیرندگان مشخص گردد، پرواضح است نمی‌توان از تأثیرگذاری سلامت روان مناسب یا نامناسب بر این ویژگی‌ها غافل شد. بحث‌های فراوانی در مورد اینکه آیا معلمان می‌توانند تفاوتی در میزان یادگیری دانش‌آموزان به همان میزان که سایر عوامل مؤثر بر یادگیری آن‌ها تفاوت ایجاد می‌کند همچون هوش و انگیزه، ایجاد کنند، بوده است (وانگ و والبرگ^۹، ۱۹۹۳).

-
- 1 - Kumara and divelu
 - 2 - Basow
 - 3 - Silberg
 - 4 - Bousfield
 - 5 - Cravens
 - 6 - Guerrero
 - 7 - Radmacher
 - 8 - FiratAcikgoz
 - 9 - Walberg

در تحقیقی با عنوان بررسی شیوه‌های مختلف تعامل بین دانش‌آموز و معلم و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی نتایج زیر به دست آمده:

۱- روابط خوب بین معلم و دانش‌آموز بر پیشرفت تحصیلی فراگیران نقش بسیار مهمی دارد. (پیشرفت و انگیزش پیشرفت باهم ارتباط نزدیک دارند)

۲- میزان ارتباط (تعامل) دانش‌آموز با معلم با توجه به جنسیت آن‌ها متفاوت می‌باشد. (رضایی، ۱۳۷۲)؛ در این پژوهش نیز روشن است محقق سعی در ارتباط انواع روابط و ویژگی‌های فردی معلم با فراگیران را دارد که گویی این مبحث جزئی از بحث سلامت روان معلمان است.

به هر حال با توجه به مطالب فوق این نکته مشخص می‌شود که خصایص معلم و اولیاء مدرسه با دانش‌آموز، در پیشرفت تحصیلی آن‌ها مؤثر است، لازم به تذکر است که پیشرفت تحصیلی و انگیزش در ارتباط تنگاتنگ هم هستند.

هدف کلی:

بررسی رابطه سلامت روان معلمان بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

اهداف ویژه:

بررسی ارتباط عوامل فردی با سلامت روان معلمان.

بررسی ارتباط سلامت روان معلمان بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شهر بجنورد.

طرح

روش تحقیق مناسب برای این پژوهش، مطالعه توصیفی-تحلیلی و از نوع طرح همبستگی چون هدف آن بررسی ارتباط بین دو متغیری است (خاکی، ۱۳۸۲).

جامعه و نمونه پژوهش

جامعه این پژوهش تمامی معلمان دوره ابتدایی (پایه‌های سوم، چهارم، پنجم) شهر بجنورد می‌باشند؛ که با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب به علت وجود مناطق گوناگون (روستایی و شهری) و متناسب با هر دو جنس (مؤنث و مذکر) افراد به صورتی که نسبت فراوانی هر طبقه از نمونه، با نسبت آن طبقه در جامعه آماری یکسان باشد برابر با ۱۱۰ نفر انتخاب شدند.

جدول ۱-۱ نمونه آماری

جنس	منطقه	ابتدایی
زن	روستایی	22
	شهری	28
مرد	روستایی	30
	شهری	30

ابزار

الف) پرسشنامه اطلاعات فردی:

این پرسشنامه شامل ۱۰ سؤال و محقق ساخته است که اطلاعات دموگرافیکی معلمان سن، جنس، وضعیت تأهل، مدرک تحصیلی، مقطع تدریس، منطقه، سابقه خدمت، وضعیت اقتصادی و فاصله منزل-محل کار را می‌سنجد.

ب) پرسشنامه (GHQ ۱۲):

این پرسشنامه سلامت عمومی ابتدا ۶۰ سؤال بوده است، بعدها به تناسب شرایط و فرهنگ‌های مختلف فرم‌های متنوع از آن استخراج شده است. شکل‌های ۱۲، ۲۰ و ۲۸، ۳۰ سؤالی از

این پرسشنامه در فرهنگ‌های مختلف از نظر پایایی و اعتبار ارزیابی شده‌اند (گورچ، ایکیویا، ۱۹۹۰) پرسشنامه ۱۲ سؤالی سلامت عمومی یک ابزار کوتاه، باهدف غربالگری افراد سالم و بیمار تهیه شده است. در ایران فرم کوتاه ۱۲ سؤالی توسط پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی ایران به سرپرستی دکتر علی منتظری و همکارانش اعتبار یابی شده است، میانگین نمره به دست آمده و انحراف معیار آن به ترتیب ۳/۷ و ۳/۵ می‌باشد، ضریب اعتبار پرسشنامه سلامت عمومی نیز برابر با ۰.۸۳.

پ-پیشرفت تحصیلی دانش آموزان:

همان‌طور که بیان شد تنها نمره پایان‌ترم دانش‌آموزان مقطع ابتدایی (سوم، چهارم، پنجم) برای پی بردن به چگونگی رابطه بین سلامت روان معلمان و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در نظر گرفته شد، برای به دست آوردن نمره پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یک کلاس معدل پایان‌ترم دانش‌آموزان برای یک کلاس بر تعداد دانش‌آموزان آن کلاس تقسیم (میانگین) شده که از اداره آموزش و پرورش این نمره گرفته شده است.

فرایند: استفاده از ضریب همبستگی (ماتریس همبستگی) پیرسون برای محاسبه رابطه سلامت روان معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، آزمون تی **t** برای مقایسه دو گروه مستقل و تحلیل واریانس یک‌راهه و دوراهه برای پی بردن به تفاوت بین میانگین‌های هر یک از عوامل و همچنین رگرسیون سلسله مراتبی برای ارزش رابطه.

یافته‌ها:

طبق جدول ۱-۱ بین سلامت روان معلمان و پیشرفت تحصیلی رابطه منفی و معناداری (۰.۲۹) وجود دارد یعنی هرچه سلامت روان معلمان نامناسب‌تر باشد دانش‌آموزان نمرات پیشرفت تحصیلی پایین‌تری خواهند داشت.

ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهشی (جدول ۱-۱)

	۱	۲
۱ سلامت روان	۱	-.۲۹**
۲ پیشرفت تحصیلی (نمره)	-.۲۹**	۱

0.01 < ** P

0.05 < * P

طبق جدول ۱-۲ نتایج نشان می‌دهد که در مدل پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی، متغیر سلامت روان ($\beta = -0.28$) می‌تواند تنها ۷ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی نمایند، هرچند که قدرت پیش‌بینی کنندگی سلامت روان بر پیشرفت تحصیلی پایین است اما این مقدار معنادار می‌باشد.

جدول ۱-۲ خلاصه مدل‌های رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون پیشرفت

تحصیلی برحسب سلامت روان

مدل	متغیر	B	SEB	β	t	sig	F	R	R ²	Adj R ²
1	سلامت روان	-.09	.03	-.28	-3.09	.003	9.55	.29	.08	.07

** تمامی مقادیر معنادار هستند P در سطح ۰/۰۱ F=

بر طبق جدول ۱-۳ نتایج آزمون **t** مستقل نشان می‌دهد که بین سلامت روان معلمان زن و مرد در سطح اطمینان ۹۵ درصد تفاوت معناداری وجود دارد به نحوی که معلمان زن سلامت روان بهتر (نمرات پایین‌تر) برخوردار می‌باشند. ($t: 1,99$; $P: 0,047$) و بین سلامت روان معلمان شهر و روستا نیز تفاوت معناداری یافت شد و معلمان شهر نسبت به معلمان روستا سلامت روان بهتری برخوردار بودند ($t: 3,06$; $P: 0,002$) همچنین بین سلامت روان معلمان مجرد و متأهل تفاوت معناداری یافت نشد ($t: -1,2$; $P: 0,23$) (در سطح اطمینان ۹۵ درصد).

جدول ۱-۳ سلامت روان معلمان با توجه به جنس، وضعیت تأهل، نوع منطقه

شاخص‌ها	گروه	میانگین	انحراف استاندارد	t مشاهده شده	درجات آزادی	سطح معناداری
جنس	زن	2.83	3.32	1.99	395	.047
	مرد	3.46	2.95			
وضعیت تأهل	مجرد	2.72	2.81	-1.20	395	.23
	متأهل	3.20	3.20			
نوع منطقه	روستایی	3.69	3.16	3.06	395	.002
	شهری	2.72	3.07			

- بر طبق جدول ۱-۴ نتایج آزمون **f** فیشر نیز نشان می‌دهد که بین سلامت روان معلمان با توجه به سن ($F: (3,393)$; $P: 0,15$)، مدرک تحصیلی ($F: (3,393)$; $P: 0,42$)، نوع استخدام ($F: (3,393)$; $P: 0,13$)، مقطع تدریس ($F: (2,394)$; $P: 0,15$) در سطح آلفای ۹۵ درصد تفاوت معناداری وجود نداشت، از طرفی نتایج این آزمون نشان می‌دهد که بین سلامت روان معلمان با توجه به سابقه خدمت آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد ($F: (3,393)$; $P: 0,01$). به طوری که معلمانی که ۲۵-۳۵ سال سن دارند نسبت به معلمان با سنوات کمتر بهتر بوده و با معلمان با سنوات ۵-۱۵ سال این تفاوت معنادار می‌باشد و بین سلامت روان معلمان با توجه به فاصله محل خدمت از محل سکونت آن‌ها این تفاوت نیز معناداری بود ($F: (3,393)$; $P: 0,01$) به طوری که معلمانی که مسافت زیر ۵ کیلومتر طی می‌کنند نسبت به سایر معلمان از سلامت روان بهتر برخوردار می‌باشند و با معلمانی که بالای ۲۵ کیلومتر را طی می‌کنند این تفاوت معنادار است (در سطح آلفای ۵ درصد)

همچنین با توجه به وضعیت اقتصادی معلمان در سطح آلفای ۹۵ درصد تفاوت معناداری وجود دارد (۱۲،۶۴): $f:(۳،۳۹۲)$ ، $P: ۰/۰۰$. به طوری که معلمان با وضعیت اقتصادی خیلی خوب از سلامت روان بالا برخوردار می‌باشند و این گروه از معلمان با سایر معلمان تفاوت معناداری از جهت سلامت روان دارند.

جدول ۱-۴ نتایج تحلیل واریانس یکراهه (سلامت روان)

سطح معناداری	نسبت F	میانگین مجذورات	درجات آزادی	مجموع مجذورات		
.15	1.73	17.10	3	51.30	بین گروهی	سن
		9.85	393	3873.14	درون گروهی	
			396	3924.44	کل	
.42	.927	9.19	3	27.58	بین گروهی	مدرک تحصیلی
		9۲9.	393	3896.86	درون گروهی	
			396	3924.44	کل	
.33	1.13	11.25	3	33.77	بین گروهی	نوع استخدام
		9.90	393	3890.67	درون گروهی	
			396	3924.44	کل	
.01	3.79	36.81	3	110.43	بین گروهی	سابقه خدمت
		9.70	393	3814.01	درون گروهی	
			396	3924.44	کل	
.15	1.87	18.45	2	36.90	بین گروهی	مقطع تدریس
		9.86	394	3887.54	درون گروهی	

			396	3924.44	کل	
						فاصله کار- منزل
.01	3.53	34.32	3	102.97	بین گروهی	
		9.724	393	3821.47	درون گروهی	
			396	3924.44	کل	
						وضعیت اقتصادی
.00	12.64	112.11	4	448.47	بین گروهی	
		8.86	392	3475.97	درون گروهی	
			396	3924.44	کل	

بحث:

همانگونه که در مقدمه بیان شد هدف تحقیق بررسی اثر سلامت روان معلمان بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بود که معلمین (نمونه) از سلامت روان خوبی برخوردار می باشند، از طرفی میان سلامت روان با پیشرفت تحصیلی (۲۹/۰-) همبستگی معناداری وجود دارد (آلفای ۱ درصد)؛ این همبستگی نسبتاً ضعیف و منفی می باشد یعنی معلمانی که سلامت روان بدتر و نامناسب تری دارند پیشرفت تحصیلی دانش آموزان آن ها (نمرات) کمتر است. مشکلات سلامت روانی معلمان برای تمامی افرادی که در طول ساعات کاری با آن ها درگیر هستند اثرگذار است و بر روی شاگردان پیامدهایی در بردارد این مشکلات علت ایجاد پریشانی است و می تواند بر بسیاری یا حتی تمامی جنبه های زندگی دانش آموزان اثرگذار باشد (اتکینسون، ۲۰۰۴) این مشکلات می تواند در حیطه درسی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان باشد. با توجه به اینکه معلمان نقش و جایگاه منحصر به فردی در تأثیرگذاری بر رفتار کودکان و نوجوانان دارند و می توانند سبب افزایش رشد هیجانی و اجتماعی آن ها گردند در واقع واکنش دبیران هنگام ناکامی دانش آموز بر میزان انگیزش پیشرفت تحصیلی مؤثر است.

استدلال این است که نگرش دانش آموزان نسبت به یادگیری به کیفیت حرفه ای بودن معلم به عنوان یک فرد در سر کلاس برمی گردد (هانوم و پارک، ۲۰۰۳)؛ تحقیقی که در مورد ویژگی های معلمان، توسط اسمیت و همکاران او (۱۹۹۴) انجام گرفته نشان داد دانش آموزان حساسیت بیشتری

نسبت به ویژگی‌های فردی و اجتماعی معلمان خوددارند، این‌گونه می‌توان بیان کرد که سلامت روان بهنجار با تأثیرگذاری بر عامل‌هایی مانند کنترل بیشتر بر رفتار توسط معلم، افزایش اعتمادبه‌نفس و رشد صمیمیت و محبت بین معلم و دانش‌آموز جو کلاس درس را لذت‌آور ساخته و همچنین معلم از روش‌های مطلوب‌تر تربیتی و تدریسی بهره می‌گیرد تحقیقات بیشتری لازم است تا تعیین شود این تفاوت‌های تا چه اندازه مهم هستند.

کلارک (۲۰۰۰) بیان می‌کند که ویژگی‌های معلم، به‌طور خاص نگرش معلم، تأثیر مهمی در دستیابی به یادگیری، دارد؛ این‌گونه می‌توان بیان کرد که ویژگی‌های معلمان (اعم از اخلاقی یا رفتاری) می‌تواند توسط سلامت روان آن‌ها تحت تأثیر قرار گیرد به‌گونه‌ای که این امر به میزان قابل‌توجهی بر روند تعلیم و تربیت دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد. در مدل پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی متغیر سلامت روان $(\beta = -0.28)$ می‌تواند تنها ۷ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی نمایند. هرچند که قدرت پیش‌بینی کنندگی سلامت روان بر پیشرفت تحصیلی پایین است اما این مقدار معنادار می‌باشد. این امر را این‌گونه می‌توان توجیه کرد که، سطح بالایی از استرس می‌تواند برای معلمان مضر باشد و این ممکن است اثر منفی بر تدریس آن‌ها، زندگی شخصی و مهم‌تر از همه، دانش‌آموزان خود بگذارند؛ هرچند بیشتر معلمان معتقدند که تدریس برای آن‌ها پاداش است، مشکلات دیگری همچون کاغذبازی بیش‌ازحد، کلاس درس شلوغ، مشکلات عاطفی دانش‌آموزان، حقوق و دستمزد پایین را می‌توان نام برد (اشتراوس، ۲۰۰۲).

همچنین از یافته‌های دیگر پژوهش، نتایج آزمون t مستقل نشان می‌دهد که در متغیرهای جنس ($t: 1.99, P: 0.047$) و نوع منطقه ($t: 3.06, P: 0.002$) در سطح آلفای ۵٪ تفاوت معناداری میان دو گروه معلمان (زن و مرد) و (شهری و روستایی) وجود دارد این بدان معناست که معلمان زن از سلامت روان بهتر (نمرات پایین‌تر) برخوردار می‌باشند همچنین معلمین شهر نیز نسبت به معلمین روستا از سلامت روان بهتری برخوردار هستند. این امر با یافته‌های (میچالو، ۲۰۰۲) و (محمدهادی عبدالله، ۲۰۰۰) هماهنگی دارد و مخالف یافته‌های (هلمسترام، ۲۰۰۸) و (سارجنت، ۲۰۰۳) است درحالت کلی نمی‌شود بیان کرد جنسیت یک معلم بر سلامت روان او اثرگذار است؛ همچنین می‌توان گفت که برخلاف باور عامه که فکرمی‌کنند «هرچه قدرت و اختیار فرد بیشتر باشد فشار روانی زیادتری نیز بر او وارد می‌شود و بنابراین سلامت او بیشتر درخطر خواهد بود» به نظر می‌آید که هرچه اختیار و خودمختاری زن در کارش بیشتر باشد احساس سلامت و خشنودی بیشتری خواهد داشت

(باروچ و دیگران، ۱۹۸۷). در مورد اثر عوامل فردی (دموگرافیکی) همچون جنس و تأهل معلمان بر سلامت روان نیز بررسی‌های انجام گرفته است اما به‌طور دقیق و موشکافانه نبوده است و در این بررسی‌ها باید مشکل سوگیری احتمالی محقق را نیز، باید در نظر داشت و پژوهش‌ها نشان می‌دهد که عامل جنسیت در تصمیم‌گیری شغلی گاهی مؤثر و گاهی بدون اثر بوده است (ساعتچی، ۱۳۸۹، ۴۸).

نتایج آزمون **f** فیشر نیز نشان داد که بین سلامت روان معلمان با توجه به سن (۱،۷۳): **f**: (۳،۳۹۳)؛ **P**: ۰/۱۵، مدرک تحصیلی (۹۲): **f**: (۳،۳۹۳)؛ **P**: ۰/۴۲، نوع استخدام (۱،۱۳): **f**: (۳،۳۹۳)؛ **P**: ۰/۳۳، مقطع تدریس (۱،۸۷): **f**: (۲،۳۹۴)؛ **P**: ۰/۱۵ در سطح آلفای ۵ درصد تفاوت معناداری وجود ندارد، از طرفی نتایج این آزمون نشان می‌دهد که بین سلامت روان معلمان با توجه به سابقه خدمت آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد (۳،۷۹): **f**: (۳،۳۹۳)؛ **P**: ۰/۰۱. به‌طوری‌که معلمانی که ۲۵-۳۵ سال سن دارند نسبت به معلمان با سنوات کمتر بهتر بوده و با معلمان با سنوات ۵-۱۵ سال این تفاوت معنادار می‌باشد علت این امر شاید وجود تجربه بالا و برخوردار بودن از حقوق و مزایای بیشتر به خاطر سنوات بالاتر بوده از طرفی این گروه افراد از تجربه بالایی برای سازش و سازگاری با بخشنامه‌های سازمان برخوردار می‌باشند. همسو با یافته مطالعه‌ای در ایالات متحده، به‌عنوان مثال معلمان جوان علاقه بیشتری برای ترک کار نسبت به معلمان مسن‌تر دارند (اینگرسول، ۲۰۰۱. مونین، ۱۹۸۷؛ پیرو همکاران، ۱۹۹۷)، یکی از دلایل این امر می‌تواند حقوق و مزایای بالای معلمان باتجربه نسبت به معلمان جوان، هماهنگ بودن محیط با نیازهای معلمان مسن‌تر نسبت به معلمان جوان، همکاری بیشتر مدیران به معلمان باتجربه و درواقع تسلط بیشتر بر محیط پیرامونشان و همچنین نزدیکی به سن بازنشستگی از دلایل دیگر این امر می‌تواند باشد.

بین سلامت روان معلمان با توجه به فاصله محل خدمت از محل سکونت آن‌ها این تفاوت نیز در سطح آلفای ۵ درصد معنادار بود (۳،۵۳): **f**: (۳،۳۹۳)؛ **P**: ۰/۰۱ به‌طوری‌که معلمانی که مسافت زیر ۵ کیلومتر طی می‌کنند نسبت به سایر معلمان از سلامت روان بهتر برخوردار می‌باشند و با معلمانی که بالای ۲۵ کیلومتر را طی می‌کنند این تفاوت معنادار است (در سطح آلفای ۹۵ درصد) یکی از مسائل مهم دیگری که معلمان درگیر آن هستند، بعد مسافت رفت و برگشت به مدرسه است که در طول روز باعث اتلاف وقت آن‌ها می‌شود. حمل کتاب‌ها و لوازم زیاد بدون داشتن وسیله ایاب و ذهاب بسیار خسته‌کننده است. معلمانی که هر روز صبح در ساعتی معین و بدون تأخیر باید در مدرسه حاضر شوند، درحالی‌که راه آن‌ها بسیار دور و مستلزم تعویض چند وسیله نقلیه است و دغدغه خاطر دارند

که آیا به موقع خواهند رسید یا باید منتظر برخورد مدیر باشند، همواره در معرض کم‌خوابی، خستگی و ترس و اضطراب ناشی از تأخیر خود هستند (نیکنامی، ۱۳۷۷). شکی نیست که مسافت بین محل کار تا منزل بر کیفیت کار یک معلم تأثیرگذار می‌باشد (محمدهادی عبدالله، ۲۰۰۰) دلیل روشنی بر این موضوع بوده است به طوری که مطالعات نشان می‌دهد پرداخت و مبالغ مالی همیشه یکی از رکن‌های اساسی برای سلامت روان بهنجار و رضایت بالا بوده است. فقر باعث می‌شود فشار قابل‌ملاحظه‌ای بر افراد و خانواده‌ها وارد آید (هوف-گینزبرگ، ۱۹۹۵). شرایط وخیم مثل نداشتن محل اقامت و زندگی در محل‌های خطرناک و بی‌ثباتی اقتصادی، فشارهای مهم زندگی افراد فقیر است، ضمناً فقر باعث می‌شود منابع حمایت اجتماعی که نقش یک سپر را در مقابل آثار منفی فشار روانی دارد، سست شوند. (ساعتچی، ۱۳۸۹)

نتیجه گیری

معلمین (نمونه) از سلامت روان خوبی برخوردار می باشند، از طرفی معلمین زن و معلمینی که در شهر خدمت کرده اند از سلامت روان بهتری برخوردار بوده اند، همچنین رابطه مثبت معنادار بین سلامت روان معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان وجود دارد به گونه ای که قدرت پیش بینی کنندگی آن نیز معنادار است.

فهرست منابع

- ۱- اتکینسون، ماری؛ هورن بی، گری (۱۳۸۳). مشکلات روانی در مدارس، ترجمه اکبر رهنما، تهران: آیتز.
- ۲- اسپالدینگ، چریل، آل (۱۳۷۷). انگیزش در کلاس، ترجمه محمدرضا نائیبیان، اسماعیل بیابانگرد، چاپ اول، تهران: انتشارات مدرسه.
- ۳- سازمان بهداشت جهانی (۱۳۶۸). بهداشت روانی و رشد روانی - اجتماعی کودک، ترجمه دکتر رضوان محمودیان، تهران: روزبهان.
- ۴- کاری، آل، کوپر (۱۳۷۳). فشار روانی، راه‌های شناخت و مقابله، ترجمه مهدی قراچه داغی، ناهید شریعت زاده، تهران: رشد.
- ۵- علیزاده، ابراهیم و رضایی، علی محمد (۱۳۸۶). «بررسی منزلت اجتماعی حرفه معلمی (دبیر دبیرستان و آموزگار دبستان) و تغییرات آن در طول سه دهه گذشته»، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۲۹.
- ۶- نیکنامی، مصطفی (۱۳۷۷). «محرک‌های فشارزا در کار معلمی و استراتژی‌های مقابله با آنها»، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال چهارم، شماره مسلسل ۵۵ و ۵۶، صص ۱۲-۳۸.

- 1- maclar. (1993) Determinations of Employee Job Satisfaction An Empirical Test of a Causal Model Journal of Human Relations. Vol. 46 No, 8.
- 2- Acikgoz, Firat. (2005). A STUDY ON TEACHER CHARACTERISTICS AND THEIR EFFECTS ON STUDENTS ATTITUDES, Statistics Canada Culture, Tourism and the Centre for Education Statistics, Vol. 5
- 3- treater (2010) A Study for Teachers Relationship Between Job Satisfaction and Mental Health Awareness, Turkey Department of Education Vol. 8
- 4- Abdullah. Muhammad hadi. (2009). Job satisfaction among secondary school teachers. Jurnal Kemanusiaan bil.13.
- 5- rank. (2011). Conceptual framework on the relationship between human resource management practices, job satisfaction, and turnover, Journal of Economics and Behavioral Studies, No. 2, pp.41-49.
- 6- scriven. (2007). Individual differences and occupational stress perceived: a Croatian survey.
- 7- brophy. (1988). Mental Health and Work: Issues and Perspectives.

- 8- sanders, smit M. (2009). JOB-RELATED STRESS AMONG SECONDARY AGRICULTURAL EDUCATION TEACHERS: A COMPARISON STUDY. *Journal of Agricultural Education*, Volume 50, Number 3, pp. 100 – 111
- 9- basow. (2000). Job Satisfaction and Gender Factor of Administrative Staff in South West Nigeria Universities, University of Ado-Ekiti, Nigeria.
- 10- Social Determinants of Health in the Islamic Republic of Iran. May 2008.
- 11- walberg. (1993). Teacher Job Satisfaction, Student Achievement and the Cost of Primary Education - Evidence from Francophone Sub-Saharan Africa - University of Zurich and Hamburg Institute of International Economics.
- 12- zetteberg. (1997). Cumulative and Residual Effects of Teachers on, Future Academic Achievement. 12- Akintunde, P. (2011). Health Education as a core course for Teachers' Education: to enhance the Mental Health of students. University of Calabar. Nigeria.
- 13- Ololube, p. (1996). Teachers Job Satisfaction and Motivation for School Effectiveness: An Assessment. University of Helsinki Finland.
- 14- Sargent, t. (2003). Keeping Teachers Happy: Job Satisfaction among Primary School Teachers in Rural China. University of Pennsylvania.
- 15- eshteraves. (2002). Job Satisfaction of School Psychologists in the United States. A National Study.
- 16- acigoz, f. (2005). A STUDY ON TEACHER CHARACTERISTICS AND THEIR EFFECTS ON STUDENTS ATTITUDES. Vol. 5, No. 2.
- 17- Adams, G. A. King, L. A. & King, D. W. (1996). Relationships of job and family, involvement, family social support, and work-family conflict with job and life satisfaction. *Journal of Applied Psychology*, 81, 411-420.
- 18- Rabins EP. (1998). (Organization behavior, concepts, theories and applications. Translated By: Parsaian A, Erabi M. Vol 1. Tehran: Cultural, and Research Office Publications.